

Dienstverlening voor ouderen en OCMW-woonzorgcentra

De uitdaging

Dienstverlening voor ouderen is een van de vele opdrachten van de OCMW's. Behalve de materiële dienstverlening en/of financiële steun aan ouderen, omvat die ook opvang en huisvesting. Verschillende soorten instellingen voorzien in opvang en huisvesting, waarvan sommige worden beheerd door de overheid (OCMW's en intercommunales) en andere door de privésector (commerciële bedrijven of vzw's). Het gaat om woonzorgcentra (rusthuizen), rust- en verzorgingstehuizen, dienstencentra, centra voor dagverzorging, serviceflats, centra voor kortverblijf enz.

In 2010 waren er meer dan 400 woonzorgcentra (rusthuizen en rust- en verzorgingstehuizen) die tot de **overheidssector** behoorden (vooral OCMW's en intercommunales) en samen 40 742 wooneenheden beheerden, wat overeenkomt met 31,8 % van het totaal aantal wooneenheden. Dit is het gemiddelde "marktaandeel" van de overheidssector voor het hele land, dat echter sterk verschilt volgens de deelgebieden die bevoegd zijn voor dit beleidsdomein (zie tabel 1).

De ouderenzorg is een opdracht die steeds meer op de financiën van de OCMW's zal wegen. De **vergrijzing van de bevolking** en de toename van het aantal afhankelijke personen die daaruit volgt (zie fiche 5 voor extrapolaties) zullen de overheidssector, in het bijzonder de OCMW's, ertoe dwingen om meer dienstverlening voor ouderen te voorzien, zoals:

- het aantal beschikbare wooneenheden in woonzorgcentra en rust- en verzorgingstehuizen verhogen;
- nieuwe vormen van opvang ontwikkelen en financieren;
- het dienstenaanbod verruimen om de mensen die zorg nodig hebben zoveel mogelijk thuis te helpen: gezinshulp, thuisbezorgde maaltijden, klusjesdienst, telealarm enz.;
- aan het toenemend aantal aanvragen van ouderen voor financiële steun tegemoetkomen om de kosten voor huisvesting en zorg te dekken. Terwijl de overheid ervoor gezorgd heeft dat de kosten voor verpleging en medische verzorging in de opvangvoorzieningen door het RIZIV worden gedekt, komen de prijs voor het verblijf en de kosten voor basiszorg ten laste van de bewoners, wat voor mensen met een laag inkomen problemen kan scheppen.

Naast deze behoefte om, als gevolg van de demografische evolutie, het aanbod van diensten en huisvesting voor oude-

Tabel 1

Aantal instellingen en wooneenheden van woonzorgcentra (rusthuizen en rust- en verzorgingstehuizen) van de overheidssector (2010)

	Aantal voorzieningen - openbare sector	Aantal wooneenheden - openbare sector	In % van het aantal voorzieningen	In % van het aantal wooneenheden
Vlaanderen	231	23 964	31,1 %	37,2 %
Wallonië	142	12 661	21,3 %	26,7 %
Brussel	27	3 788	15,3 %	24,5 %
Duitstalige Gemeenschap	3	329	33,3 %	46,5 %
Totaal	403	40 742	25,3 %	31,8 %

ren uit te breiden, moeten deze opvangvoorzieningen aan een aantal "kwalitatieve" normen beantwoorden volgens de federale en gewestelijke regelgeving.

Regelgevend kader

Het akkoord over de **zesde Staatshervorming** bepaalt dat de volledige bevoegdheid voor woonzorgcentra, rusthuizen, rust- en verzorgingstehuizen, centra voor dagverzorging, centra voor kortverblijf, geïsoleerde G-diensten (geriatrie en revalidatie) en Sp-diensten (functionele revalidatie) – inclusief de prijsbepaling voor de bewoners – integraal naar de gemeenschappen zal worden overgeheveld. Het moet echter nog in regelgeving worden omgezet volgens een nog niet uitgestippeld tijdschema.

→ Vlaanderen

De Vlaamse regering heeft op 13 maart 2009 het Woonzorgdecreet aangenomen. Het herzielt en integreert de vroegere decreten over de opvangstructuren en thuiszorg voor ouderen. De voornaamste nieuwe accenten van dit decreet zijn:

- de vernieuwing en de versterking van het aanbod aan thuiszorgdiensten, zowel informele als professionele, met de invoering van diensten voor gastopvang, de centra voor herstelverblijf en de woonzorgnetwerken;
- de verhoging van het aantal centra voor kortverblijf en het aantal dagverzorgingscentra en de uitbreiding van hun activiteiten tot occasionele opvang 's nachts, gespecialiseerde zorg en crisisopvang;
- het afschaffen van het onderscheid tussen thuiszorg en residentiële zorg, wat de continuïteit van de ouderenzorg en de sociale inclusie van de zorgaanvrager zal bevorderen.

Het decreet trad op 1 januari 2010 in werking na de goedkeuring van de volgende uitvoeringsbesluiten:

- besluit van 5 juni 2009 over de erkenningsprocedure;
- besluit van 5 juni 2009 tot vaststelling van de regels voor het verlenen van de voorafgaande vergunning voor sommige woonzorgvoorzieningen;
- besluit van 4 september 2009 betreffende de programmatie, de erkenningsvoorwaarden en de subsidieregeling voor woonzorgvoorzieningen.

→ Wallonië

De Waalse Raad heeft op 30 april 2009 een decreet betreffende de huisvesting en ouderenopvang aangenomen. De besluiten van de Waalse regering van 15 oktober 2009 en 7 oktober 2010 hebben betrekking op de uitvoering

van dit decreet, dat bedoeld is om het hulp- en zorgaanbod te diversifiëren, de kwaliteit ervan te garanderen en de bevolking nabijheidsdiensten te verlenen die evenwichtig over het grondgebied verspreid zijn. Het decreet bepaalt met name:

- de erkenning van nieuwe opvangstructuren, zoals gezinsopvang bij particulieren thuis;
- het gebruik van de lokalen van dagverzorgingscentra voor opvang 's avonds en/of 's nachts;
- het creëren van het concept "residentiecomplex voor ouderen" waar dienstverlening voor de bewoners is voorzien;
- het onderschrijven van een door de regering vastgelegd kwaliteitscharter waarbij een kwaliteitslabel wordt toegekend aan instellingen die aan de voorwaarden voldoen;
- een programmatie die gebaseerd is op een referentiebevolking van 75 jaar, i.p.v. 60 jaar zoals voordien, om een meer rechtstreekse link te leggen met de reële behoeften van de bevolking;
- het vastleggen van een capaciteit van 50 tot 150 bedden per rusthuis;
- een verdeling van de instellingen tussen de overheidssector (minstens 29 %), de vzw-sector (minstens 21 %) en de privésector (maximaal 50 %).

→ Brussel

In Brussel is de uitvoering van het ouderenbeleid bijzonder complex. Door het tweetalig karakter van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan elk rusthuis kiezen onder welke toezichthoudende instantie het wil vallen: de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC), de Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) of de Vlaamse Gemeenschapcommissie (VGC). Deze gemeenschapsinstellingen hebben de laatste jaren hun regelgeving geactualiseerd voor de instellingen die ouderen opvangen en huisvesten en voor de ambulante diensten en de thuiszorg. De nieuwe accenten liggen op:

- de nieuwe normen voor de erkenning en modernisering van de rusthuizen;
- de diversificatie van de opvangformules;
- de invoering van een alternatieve financiering voor de investeringen.

→ Duitstalige Gemeenschap

De Duitstalige Gemeenschap is op haar grondgebied bevoegd voor het ouderenbeleid. De Raad van de Duitstalige Gemeenschap hechtte op 4 juni 2007 zijn goedkeuring aan een nieuw decreet betreffende de structuren voor huisvesting, begeleiding en verzorging van ouderen. Aansluitend bij de vorige bepalingen en in het kader van de

samenwerkingsprotocollen die met de federale overheid werden afgesloten over het ouderenbeleid, wil de Duitstalige Gemeenschap het hulp- en zorgaanbod diversifiëren, de kwaliteit ervan waarborgen en de bevolking op het grondgebied van de Duitstalige Gemeenschap nabijheidsdiensten verlenen.

Financiële impact

De opdrachten van het OCMW worden gedeeltelijk door de federale overheid en door de gemeenschappen en gewesten gefinancierd, terwijl de gemeenten verplicht zijn om het verschil bij te passen via een toelage, in geval de middelen van het OCMW ontoereikend zijn. De toelage aan het OCMW is voor de gemeente een verplichte overdracht die in 2010 gemiddeld 9,8 % van het gewone gemeentebudget vertegenwoordigde.

Voor een gedetailleerde analyse van de financiën van de OCMW's, en vooral de financiële gegevens van de rusthuizen en de rust- en verzorgingstehuizen van OCMW's, verwijzen wij naar onze jaarlijkse studie over de financiën van de OCMW's, waarin rekening wordt gehouden met de specifieke kenmerken van elk gewest.

Om tegemoet te komen aan de **behoeften voor opvang en huisvesting van ouderen**, moeten de gemeenten - via hun OCMW - investeren om de bestaande instellingen te moderniseren en de opvangcapaciteit te verhogen. Deze opvangcapaciteit wordt echter beperkt door een moratorium voor het aantal wooneenheden. Eind 2011 bereikte een interministeriële conferentie een akkoord over het opheffen van het moratorium, dat tot eind september 2011 van toepassing was. Zo kwamen er 1 233 wooneenheden bij, namelijk 569 in Vlaanderen, 568 in Wallonië, 66 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en 30 in de Duitstalige Gemeenschap. Dit nieuw akkoord loopt echter slechts tot eind 2012. Alle actoren die bij de ouderenzorg zijn betrokken, zijn er zich goed van bewust dat dit moratorium onmogelijk gehandhaafd kan blijven omdat het de toename van het aantal plaatsen in de residentiële ouderenzorg blijvend beperkt.

Een studie uitgevoerd door het Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE) verwacht een forse toename van het aantal cliënten van de zorginstellingen (met een leeftijd van minstens 65 jaar). Volgens de gekozen scenario's moeten er in de sector van de residentiële ouderenzorg 27 000 tot 45 000 extra plaatsen bijkomen, wat overeenstemt met een jaarlijkse stijging tussen 1 800 en 3 000 plaatsen en dus duidelijk meer is dan de gemiddelde jaarlijkse toename van ongeveer 790 plaatsen die tussen 2000 en 2011 werd vastgesteld.

Momenteel komt slechts een gedeelte van het totaal aantal wooneenheden (ongeveer een derde) ten laste van de lokale overheid.

De **investeringen** die de OCMW's voor hun woonzorgcentra doen, worden gedeeltelijk **gesubsidieerd** indien ze aan een aantal voorwaarden voldoen. Ze verschillen echter volgens gewest.

→ Vlaanderen

In Vlaanderen verleent het *Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden* (VIPA), een paragewestelijk overheidsorgaan, subsidies voor infrastructuurwerken ten behoeve van de sector van de ouderenzorg. Het VIPA subsidieert ongeveer 60 % van de totale bouwkosten via een jaarlijkse gebruikstoelage die over 20 jaar loopt. Deze gebruikstoelage omvat ook een interestvergoeding. Het gaat om bouwkosten en kosten voor de aankoop van uitrusting in het kader van bouw-, uitbreidings- en renovatiewerken. Het besluit van de Vlaamse regering van 18 maart 2011 dat de door het VIPA verstrekte alternatieve investeringssubsidies regelt, heeft tot gevolg dat de subsidieregels geen rem meer vormen voor PPS-projecten in deze sector. De projecten in de sector van de rusthuizen zijn dus ook subsidieerbaar wanneer ze de vorm van een PPS aannemen.

→ Wallonië

In Wallonië verleent het gewest, onder bepaalde voorwaarden, subsidies aan de beheerders van rusthuizen, rust- en verzorgingstehuizen, serviceflats en dagverzorgingscentra die investeringen willen doen. Dit geldt zowel voor de bouw, de uitbreiding, de verbouwing en de herconditionering van hun opvanginstelling als voor de aankoop van uitrusting, apparatuur of meubilair voor hun instelling. Maximaal 60 % van de investering kan worden gesubsidieerd. Het decreet van 7 november 2007 en de wijzigingen ervan van 20 november 2008 en 3 april 2009 voorzien in de mogelijkheid van een subsidiëring in geval van uitgestelde aankoop. Daardoor zijn alternatieve financieringen voor de gesubsidieerde investeringsprojecten mogelijk.

→ Brussel

In **Brussel** verleent de GGC ook subsidies voor de aankoop, de bouw, de uitbreiding, de verbouwing of de uitrusting van gebouwen waar de instellingen hun activiteiten uitoefenen.

¹ "Toekomstige behoefte aan residentiële ouderenzorg in België: projecties 2011 - 2025" - www.kce.fgov.be

² Afgekort en opgenomen in de "code wallon de l'action sociale et de la santé".

Het bedrag van de investeringstoelage belooft 60 % van de kosten voor de werken, leveringen en prestaties. De GGC heeft ook haar wetgeving aangepast om subsidiëring in het kader van alternatieve financiering mogelijk te maken.

Het niet-gefinancierde saldo van de maatregelen vervat in de gewestelijke reglementaire bepalingen, zou de financiële situatie van de gemeenten kunnen verslechteren. Wanneer een gedeelte van de maatregelen niet door de federale overheid wordt gefinancierd, dreigen de gemeenten hun dotaties aan het OCMW te zien stijgen.

Aanvullende informatie

Over de behoeften op het vlak van maatschappelijke dienstverlening, meer in het bijzonder de OCMW-woonzorgcentra en -rusthuizen, is aanvullende informatie te vinden op de volgende gewestelijke websites:

- Vlaanderen: Vlaams Agentschap Zorg en Gezondheid: www.zorg-en-gezondheid.be;
- Wallonië: portaalsite sociale actie en gezondheid: www.wallonie.be (rubriek Action sociale et Santé);
- Brussel: www.sociaalbrussel.be voor een volledige inventaris van het aanbod van beschikbare diensten;
- Duitssprachige Gemeinschaft: www.dglive.be (rubriek Infocenter / Senioren / Wohnen im Alter).

Op de websites van de Verenigingen van Steden en Gemeenten:

- Vlaanderen: www.vvsg.be (rubriek Welzijnsvoorzieningen / woonzorg);
- Wallonië: www.uvcw.be (rubriek CPAS - Grand âge);
- Brussel: www.avcb-vsgeb.be (rubriek Grand âge).

Belfius Bank Research: Lokale financiën: www.belfius.be/onzestudies (rubriek Public & Social Banking):

- "Vergrijzing: impact en uitdagingen voor de lokale besturen" - April 2010;
- "OCMW en Politiezone" - januari 2013.